Vijeće Europe

Europski odbor za sprječavanje mučenja i neljudskog
ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja
(CPT)

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

CPT/Inf(2000)13-part

Žene lišene slobode

Izvod iz 10. Općeg izvješća,
objavljen u 2000

Prethodne napomene

21. U nekim od svojih ranijih općih izvješća, CPT je postavio kriterije kojima se rukovodio u svom radu na raznim mjestima lišavanja slobode, koja su uključivala policijske stanice, zatvore, centre za držanje imigranata-pritvorenika, psihijatrijske ustanove i popravne domove za maloljetnike.

Naravno, Odbor primijenjuje ove kriterije u odnosu kako na žene tako i na muškarce lišene slobode. Međutim, u svim državama članicama Vijeća Europe, žene zatvorenici predstavljaju relativno malu grupu među osobama lišenim slobode. To znači da za države može biti veoma skupo da se posebno brinu o ženama lišenim slobode, što proizlazi time da se žene često drže na malom broju lokacija (a ponekad daleko od njihovih domova i domova od njih zavisne djece), u prostorijama koje su izvorno bile projektirane za muške zatvorenike (sa kojima te prostorije eventualno dijele). U takvim okolnostima, potrebno je obratiti posebnu pažnju kako bi se osiguralo da žene lišene slobode budu u za njih sigurnom i pristojnom zatvorskom okruženju.

Kako bi istakao važnost koju pridaje sprječavanju zlostavljanja žena lišenih slobode, CPT je posvetio ovo poglavlje svog 10. Općeg izvješća opisivanju nekih od specifičnih pitanja kojima se bavi u ovoj oblasti. Odbor se nada da će na ovaj način dati jasne naznake državnim vlastima o svojim gledištima u pogledu načina na koji treba postupati sa ženama lišenim slobode. Kao i prethodnih godina, **CPT pozdravlja sve eventualne primjedbe u vezi ovog važnog odjeljka Općeg izvješća.**

22. Treba na samom početku naglasiti da stavovi CPT-a o pitanjima iznijetim u ovom poglavlju važe bez obzira na prirodu mjesta lišavanja slobode. Međutim, prema iskustvu CPT-a, opasnost po tjelesni i/ili psihički integritet žena lišenih slobode može biti veća u periodu neposredno nakon njihovog uhićenja. Shodno tome, posebnu pažnju treba posvetiti da se osigura da kriteriji dati u slijedećim odjeljcima budu tada poštivani.

Odbor takođe želi istaknuti da svi standardi koje eventualno razvije u ovoj oblasti moraju biti smatrani sukladnim standardima izloženim u drugim međunarodnim dokumentima, uključujući Europsku konvenciju o ljudskim pravima, Konvenciju Ujedinjenih naroda o pravima djeteta, Konvenciju Ujedinjenih naroda o ukidanju svih oblika diskriminacije žena i Skup principa Ujedinjenih naroda u vezi zaštite svih osoba podvrgnutih bilo kom obliku lišavanja slobode ili zatvaranja.

Osoblje oba spola

23. Kao što je CPT istakao u svom 9. Općem izvješću, upošljavanje osoblja oba spola predstavlja važnu garanciju protiv zlostavljanja na svim mjestima lišavanja slobode. Nazočnost muškog i ženskog osoblja može imati koristan učinak kako glede zatvorske etike tako i u svrhu njegovanja izvjesnog stupnja normalizacije života na mjestima lišavanja slobode.

Korištenje osoblja oba spola također omogućuje prikladno raspoređivanje osoblja na radne dužnosti kada treba obavljati osjetljive dužnosti vezane uz spol, kao što su osobni pretresi. U ovom pogledu, CPT želi ponovo istaći da osobe lišene slobode moraju biti pretresane isključivo od strane osoblja istog spola i da bilo koji pretres gdje se zahtijeva da se osoba lišena slobode razodjene mora provoditi izvan vidnog dometa zatvorskog osoblja suprotnog spola.

Odvojen smještaj žena lišenih slobode

24. Obveza da pruži skrb, koju država ima u odnosu na osobe lišene slobode, uključuje i dužnost države da zaštiti te osobe od drugih osoba koje im eventualno žele naškoditi. CPT se povremeno susretao sa tvrdnjama žena o navodnom zlostavljanju od strane žena. Međutim, navodi o zlostavljanju žena u zatvoru od strane muškaraca (a posebno o seksualnom uznemiravanju, uključujući tu i verbalne napade sa seksualnim konotacijama) javljaju se mnogo češće, posebno ako država ne obezbijedi odvojen smještaj ženama lišenim slobode, na mjestima gdje prevlađuje osoblje ženskog spola koje nadzire njihov smještaj.

U principu, žene lišene slobode moraju biti smještene u prostorijama koje su fizički odvojene od prostorija u kojima se nalaze muškarci zatvoreni u istoj ustanovi. S tim u vezi, neke države su počele primjenjivati rješenja pri kojima su parovi (u kojima su oba partnera lišena slobode) smješteni skupa, i/ili gdje postoji izvjestan stupanj miješanja pripadnika oba spola u zatvorima. CPT pozdravlja takva napredna rješenja, pod uvjetom da se zatvorenici na koje se to odnosi suglase sa tim da će u tome učestvovati, te da budu pažljivo odabrani i u dovoljnoj mjeri nadzirani.

Jednakost pristupa aktivnostima

25. Žene lišene slobode moraju imati pristupa svrsishodnim aktivnostima (radu, obuci, naobrazbi, sportu, itd) na ravnoj nozi sa sa muškarcima u istom položaju. Kao što je Odbor spomenuo u svom posljednjem Općem izvješću, delegacije CPT su se i previše često susretale sa slučajevima gdje su ženama lišenim slobode bile nuđene aktivnosti koje su se smatrale "prikladnim" za njih (kao što su šivanje ili ručni radovi), dok se muškim zatvorenicima nudila obuka daleko stručnijeg karaktera.

Po mišljenju CPT-a, takav diskriminirajući pristup može služiti samo daljem jačanju zastarjelih predrasuda o socijalnoj ulozi žene. Štoviše, ovisno o okolnostima, uskraćivanje ženama jednakog pristupa režimom propisanih aktivnosti može se okvalificirati kao ponižavajuće postupanje.

Prenatalna i postnatalna zdravstvena zaštita

26. Maksimum napora treba uložiti kako bi se zadovoljile specifične prehrambene potrebe zatvorenih trudnica, kojima treba osigurati režim ishrane bogat bjelančevinama, sa mnogo svježeg voća i povrća.

27. Samo se po sebi razumije da bebe ne smiju biti rođene u zatvoru i izgleda da je uobičajena praksa u državama članicama Vijeća Europe da se trudne zatvorenice u odgovarajućem trenutku premjeste u bolnice izvan zatvorskog kruga.

Usprkos tome, CPT se s vremena na vrijeme susreće sa slučajevima gdje trudne žene bivaju lisičinama ili na drugi način vezane za krevete ili druge komade namještaja tijekom ginekološkog pregleda i/ili porođaja. Takav pristup je u potpunosti neprihvatljiv i može se sasvim izvjesno odrediti kao neljudsko i ponižavajuće postupanje. Mogu se i moraju iznaći drugi načini udovoljavanja sigurnosnim potrebama.

28. Mnoge žene u zatvoru su primarne njegovateljice djece ili drugih čija psiho-fizička dobrobit može biti ugrožena činom zatvaranja. [1]

U ovom kontekstu, posebno je problematično pitanje da li – i ukoliko je odgovor pozitivan, koliko dugo – treba omogućiti bebama i maloj djeci da ostanu u zatvoru sa svojim majkama. Na ovo pitanje je teško dati odgovor, budući da sa jedne strane zatvori očito nisu pogodan ambijent za bebe i malu djecu, dok je sa druge strane krajnje nepoželjno nasilno razdvajati majke i malu djecu.

29. Po mišljenju CPT-a, ideja vodilja u svim slučajevima mora biti dobrobit samog djeteta. Ovo posebno podrazumijeva da svaka prenatalna i postnatalna njega pružena u zatvoru mora biti jednaka njezi kakva se pruža u vanjskoj zajednici. Tamo gdje se bebe i mala djeca drže u zatvorskom okruženju, njihov tretman mora biti nadziran od strane specijalista za socijalni rad i razvoj djece. Cilj bi trebao biti da se stvori okruženje koje je zasnovano primarno na potrebama djeteta, bez vidljivih znakova zatvorskog ambijenta, kao što su uniforme i ključevi koji zveckaju.

Treba primijeniti takva rješenja kojima se osigurava da se motorika i kognitivne sposobnosti beba u zatvoru razvijaju normalno. Posebno im treba omogućiti dovoljno pogodnosti za igru i tjelesne vježbe i mogućnost da napuste ustanovu i iskuse normalni život izvan zatvorskih zidova.

Omogućavanje pogodnosti da članovi obitelji izvan ustanove brinu o djetetu može također pomoći da se teret podizanja djeteta podijeli sa drugima (na primjer, sa djetetovim ocem). Gdje ovo nije moguće, treba razmotriti mogućnost pristupa objektima tipa jaslica. Takva rješenja mogu omogućiti ženama zatvorenicama da učestvuju u radnim i drugim aktivnostima unutar zatvora u većoj mjeri nego što bi to inače bilo moguće.

Pitanja zdravlja i higijene

30. Odbor također želi skrenuti pažnju na niz pitanja zdravlja i higijene u odnosu na koje se potrebe žena lišenih slobode znatno razlikuju od potreba muškaraca.

31. Specifične **higijenske** potrebe žena treba rješavati na prikladan način. Od naročite je važnosti da im nužnici i kupaonice budu lako dostupni, te da se povede briga o uklanjanju krvlju umrljanih predmeta, kao i o opskrbljivanju stvarima za osobnu higijenu, kao što su higijenski ulošci i tamponi.

Propust da se obezbijede takve osnovne potrepštine može, po sebi, predstavljati ponižavajuće postupanje.

32. Također je od suštinske važnosti da **zdravstvena njega** koja se pruža osobama lišenim slobode bude na istom stupnju kao zdravstvena njega koja se pruža osobama u vanjskoj zajednici.

---

[1] Vidjeti također Preporuku 1469 (2000) Parlamentarne Skupštine Vijeća Europe u vezi majki i beba u zatvoru.

Što se tiče žena lišenih slobode, osiguravanje da ovaj princip jednakosti njege bude poštovan zahtijeva da tu zdravstvenu njegu pružaju liječnici i medicinske sestre specifično obučeni u području zdravstvene zaštite žena, uključujući ginekološku specijalizaciju.

Povrh toga, u obimu u kojem su mjere preventivne zdravstvene zaštite koje se posebno odnose na žene dostupne u vanjskoj zajednici (kao što su preventivni pregledi usmjereni na otkrivanje raka dojke i materice), one također moraju biti omogućene i ženama lišenim slobode.

Jednakost njege također zahtijeva da se pravo žene na tjelesni integritet poštuje na mjestima lišavanja slobode u jednakoj mjeri kao i u vanjskoj zajednici. Tako, tamo gdje su takozvane "dan poslije" pilule i/ili druge forme pobačaja u kasnijim fazama trudnoće dostupne ženama na slobodi, one moraju pod istim uvjetima biti učinjene dostupnim i ženama lišenim slobode.

33. U principu, zatvorenice koje su započele kuru liječenja prije nego što su bile zatvorene, trebale bi biti u mogućnosti da nastave sa liječenjem i u zatvoru. U ovom kontekstu, treba nastojati osigurati da dovoljne zalihe posebnih lijekova za žene budu dostupne u mjestima lišavanja slobode.

Glede kontraceptivnih pilula, treba napomenuti da takva medicinska sredstva mogu biti propisana u medicinske svrhe i kad se ne radi o spriječavanju trudnoće (npr. radi otklanjanja bolnih menstruacija). Usprkos činjenici da zatvaranje žene kao takvo u velikoj mjeri smanjuje vjerojatnost začeća tijekom boravka u zatvoru, ono ne predstavlja dovoljan razlog da se ženama uskrate takva medicinska sredstva.